

Проф. д-р ик. н. СТАНКА ТОНКОВА

УНСС - София

Доц. д-р МАРГАРИТА БОГДАНОВА

С А „Д. Ценов” – Свищов

**СБЛИЖАВАНЕТО НА СТРАНИТЕ ОТ БАЛКАНИТЕ В КОНТЕКСТА
НА РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА НА ЕС**

**COHESION OF THE BALKAN COUNTRIES IN THE CONTEXT
OF EU REGIONAL POLICY**

Prof. STANKA TONKOVA, Dr. of Economics

UNWE – Sofia

Assoc. Prof. MARGARITA BOGDANOVA, Ph.D.

TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS, Svishtov

Abstract: In last years European Union became a power attractive center for the all Balkan region and the only reasonable alternative for the countries on the peninsula. In this sense the research of the Balkan states' cohesion in the context of the EU regional policy is extremely topical. The scope of this study is the differences between the countries, measured by common indicators – GDP per person, growth rate, employment, inflation etc. The expectations of the authors are that in the next years, the distance between countries will increase. The main reason is that there are member states and non member states (candidate). The first group has a set of objectives, directed to economic and social cohesion not only in the countries themselves, but in the whole European Union. They have access to structural funds and have a real opportunity to decrease the asymmetry.

Key words: regional asymmetry, GDP, growth rate, cohesion

На Балканите в началото на XXI век осезателно протичат противоречиви процеси с различна степен на интензивност, обусловани от дисбаланса между равнището на икономическо развитие, нивото на обществена активност, състоянието на околната среда, качеството и начина на живот и редица още фактори. Пряко или косвено почти всички Балкански страни¹ поставят

пред себе си цели, ориентирани към конвергентност с достиженията и политиките на ЕС (2007-2013 г. и по-далечна перспектива). Гърция, като най-старата страна-членка на ЕС от Балканите, осъществява множество програми за редуциране на регионалната асиметрия, включително по Кохезионния фонд до 2006 г. През текущия програмен период (2007-2013 г.), от Структурните фондове на ЕС ще се възползват и най-новите страни членки – България и Румъния. Кандидатките за членство – Хърватия и Турция, имат да изпълняват цял списък с конвергентни критерии, за да отговорят на условията за интегриране. Страните от Западните Балкани, очакващи началото на преговори за присъединяване, с различна скорост във

¹ Към страните от Балканите се причисляват: Албания, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Гърция, Македония, Румъния, Сърбия и Черна гора, Словения, Турция. Поради това че в системата на ЕВРОСТАТ информацията, отнасяща се за Черна гора е идентифицирана от началото на 2007 г. данните за посочената страна за предходните години са представени чрез Сърбия и Черна гора. Информацията за Косово също се съдържа в тази за Сърбия и Черна гора, тъй като страната получи статут в началото на 2008 г.

времето, осъществяват промени от политически, икономически и социален характер, за да достигнат критерии, приемливи за разширяващия се Европейски съюз.

Европейският съюз се превръща в мощен притегателен център за целия Балкански регион, в единствена разумна алтернатива за всички държави от полуострова. В този смисъл изключително актуални стават проучванията свързани със сближаването на страните на Балканите в контекста на регионалната политика на ЕС. За авторите на настоящата статия тази тематика представлява перманентен професионален интерес¹, както от гледна точка на дистанцията между страните една от друга, така и през призмата на регистрираните средни показатели в ЕС като цяло. При това особено важно е акцентът да се постави не само върху дефинирането на икономическите и социалните цели на отделните държави на разглеждания от общоевропейска гледна точка регион, но и върху локализирането на възможните източници на икономическо напрежение в региона в контекста на конкретните макроикономически цели – разбира се проблем, който заслужава самостоятелни изследвания.² Тук обаче

предметът на изследване се ограничава до открояване на тенденциите на икономическо и социално сближаване на страните от Балканите, пречупени през призмата на регионалната политика на ЕС.

I

Икономическото сближаването на страните-членки на ЕС е приоритетна цел на Структурните фондове и Кохезионния фонд за 2007-2013 г. Тази цел играе особено важна роля за новоприетите страни-членки на ЕС, в т.ч. България и Румъния. Бъдещото разширяване на общността чрез включване и на други страни от Балканите зависи от обозримостта на сроковете в които биха могли да се редуцират макроикономическите различия. Представа за това може да се добие от средногодишните темпове на растежа на реалния БВП на човек от населението. И тъй като регионалната асиметрия на Балканите изглежда повнушителна в сравнение с реалностите в ЕС-27 по показателите номинален и паритетен обем на brutния вътрешен продукт на човек от населението в контекста на хармоничното икономическо развитие, тя ще бъде представена на фона на средните показатели за общността (табл. 1).

¹ Вж.: Тонкова, Ст., Н. Павлов, М. Богданова. Регионална икономическа асиметрия на Балканите. Академично издателство „Ценов“, Свищов, 2005, 126 с.; Тонкова, Ст., М. Богданова. Регионалната асиметрия на балканите в контекста на евроинтеграционните процеси. В сборник с доклади, посветени на 70-годишнината на СА „Д. Ценов“ – Свищов, 2006 г.; Тонкова Ст., М. Богданова. Сближаването на страните от балканите: реалности и предизвикателства. В сб. България в Европейския съюз – 2008 г., ВСУ „Ч. Храбър“, 2008,

² Вж.: Zait Dimitru. La creation d'un 'barometre' local d'attractivite pour les IDE. In: L'Europe et le developpement regional. ISLA, Lisboa, 2007, p. 385-392; Eva Bogalska-Martin. Dispositifs europeens sur la non-discrimination et leurs usages municipaux. Analyse compare France-Pologne. In: L'Europe et ..., p. 420-427; Jaroslav Kita, Ferdinand Dano, Denisa Repkova et Pavol Kita. La competitivite des entreprises sur les territoire de la Slovaque dans l'Europe... In L'Europe et, p. 302-316.

Таблица 1. Равнище и темп на растежа на БВП на човек от населението на Балканите и ЕС – 27

Страни	Номинален БВП на човек от население-то, евро за 2007 г.	Номинален БВП на човек спрямо средното равнище на ЕС-27 (%) за 2007 г.	БВП на човек от населението по ППС, евро за 2007 г.	БВП по ППС на човек спрямо средното равнище на ЕС-27 (%) за 2007 г.	Темп на растежа на реалния БВП 2007/2006
ЕС-27	24800	100	24800	100	2,5
България - Bg	3800	15	9500	38	6,2
Гърция - Gr	20500	83	24300	98	3,8
Кипър - Cy	19800	80	23000	93	2,4
Румъния - Ro	5600 (f)*	23	10100 (f)	41	6,3
Словения - Sl	16600	67	22000	89	5,5
Хърватска - Cr	8600 (f)	35	13900 (f)	56	6,0
Турция - Tr	6500 (f)	26	10500 (f)	43	3,2
Македония - Mc	2700 (f)	11	7300 (f)	29	4,8
Албания - Al	2150 (f)	9	:	:	5,8 (2005)
Босна и Херцеговина - BH	2600 (f)	10	:	:	6,2 (2006)
Сърбия - Se	3700 (f)	15	:	:	5,7 (2006)

Източник: EUROSTAT

*Забележка: Данните са прогнозни (неокончателни)

Както се вижда от табл. 1, през 2007 г. страните с най-висок номинален БВП на едно лице са Гърция, Кипър и Словения. Те са малко под средното равнище в ЕС. В същото време Румъния и България се нареждат на последните две места в Общността, достигайки съответно 23% и 15% от средното за ЕС равнище на БВП на човек от населението¹. Тези две страни

¹ Целевите нива, които следва да постигне България според Националната стратегическа референтна рамка до края на 2013 г. по отношение на БВП на човек спрямо средното равнище за ЕС-27 е 51,2%, при средногодишен растеж на БВП на човек 5,73%. За редуциране на социално-икономическите различия с ЕС-27 Румъния е

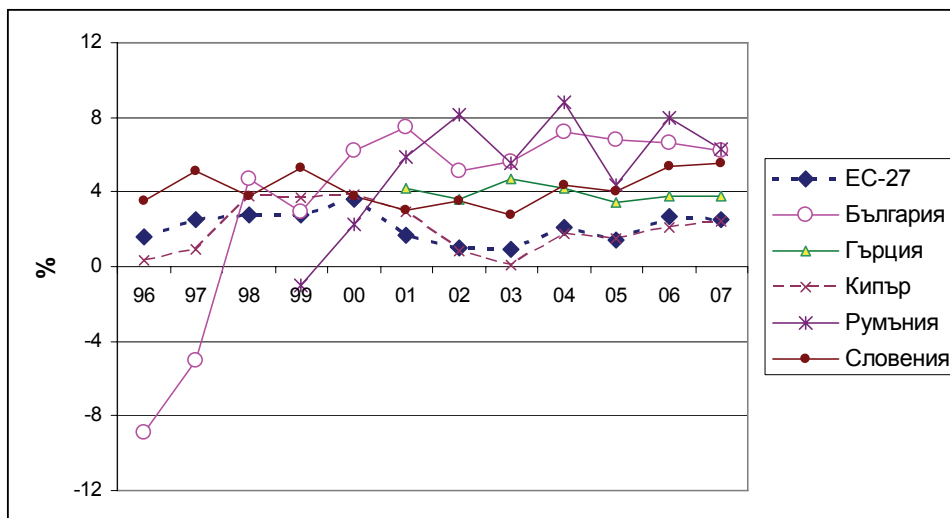
изостават по разглеждания показател дори от страните, които са със статут на присъединяване – Хърватска и Турция. Останалите балкански страни имат като цяло по-слабо представяне – Сърбия – с равнище малко под 15%, Македония – 11%, Босна и Херцеговина – 10% и с най-ниско равнище е Албания – 9%.

Равнището на номиналния БВП обаче е статичен показател. Той дава представа само за моментното

заложила като целени ориентир да достигане 10% растеж на БВП през 2015 г. Гърция залага на средногодишен растеж на реалния БВП 3,5%, а Словения от 3,8% до 4,2% към 2010 г.

състояние, но не и за скоростта на промените. От гледна точка динамиката на изменение на БВП по-важно е да се установи средната степен на конвергенция, измерена чрез разликата между растежа на дадена страна и избран еталон за сравнение. Тъй като естественят стремеж на Балканските страни е за конвергентност с ЕС, най-логичният еталон за сравнение е ЕС-27. Колкото по-висок е растежът на дадена страна, толкова по-бързо тя може да достигне желаното равнище на БВП.

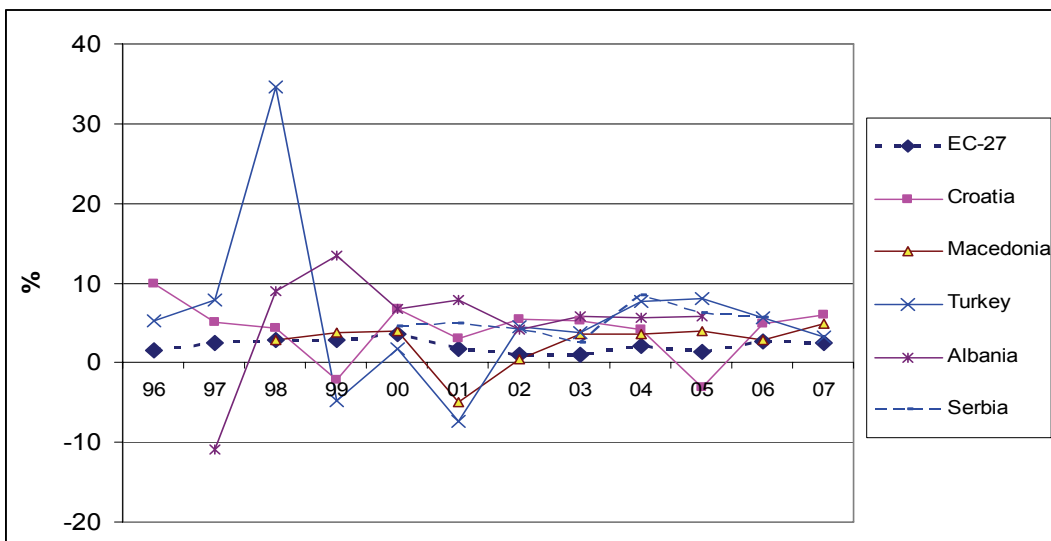
На фиг. 1 е представена динамиката на реалния ръст на БВП на едно лице през периода 1996–2007 г. в настоящите страни членки на ЕС. България и Румъния поддържат висок растеж, като тенденцията на растеж е вече устойчива. След 2000 г. и двете страни имаг растеж, който надминава този на ЕС-27 с близо 5 пункта (4,67 пункта за България и 4,96 пункта за Румъния). Гърция, Кипър и Словения показват по-умерени темпове, доста по-близки до средното в ЕС.

Фиг.1. Ръст на реалния БВП на едно лице през периода 1996 – 2007 г. в страните членки на ЕС.

Не така стоят нещата обаче с останалите балкански страни. На фиг. 2 е показана динамиката на реалния БВП на едно лице в тези държави. Тук прави впечатление голямата амплитуда на страни като Турция, Македония и дори Хърватска. Освен това средната степен на конвергенция (средната разлика в растежа) с ЕС-27 през периода 2001-2007 г. е под 2% за Турция и Хърватска и само 0,28% за Македония. Това

означава, че при равни други условия на Македония ще ѝ е необходимо в пъти повече време за доближаване до средното ниво на ЕС, отколкото на другите балкански страни. Малко по-висок показател за средна степен на конвергенция се наблюдава при Албания, но там пък първоначалната база е изключително ниска поради което прогнозата за сближаване е също неблагоприятна.

Фиг. 2. Ръст на реалния БВП на едно лице през периода 1996 – 2007 г. в балканските страни нечленки на ЕС.

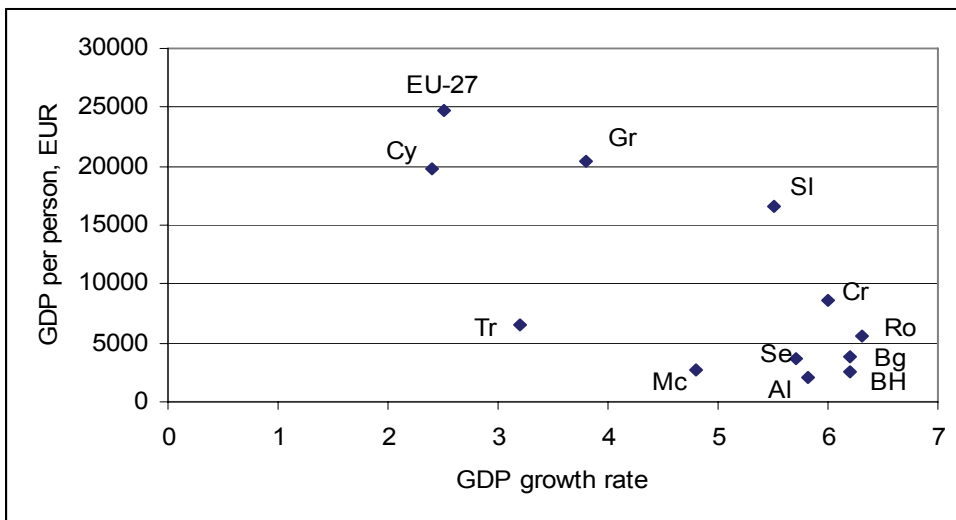
Независимо показаните различия между страните на Балканите по отношение на растежа на БВП на човек от населението, през последните години всички балкански държави са поддържали относително висок темп на растежа. Политическата неустойчивост, която разбира се води и до икономическа вече остава в миналото. Ако тенденцията се запази, това може да се превърне във важен фактор за редуциране на регионалната асиметрия между страните и икономическо и социално сближаване както на страните от Балканите, така и доближаване до средния за ЕС -27 растеж.

На фиг. 3. е представена комбинирана графика на номиналния БВП на едно лице през 2007 г. и на

темпа на растеж на БВП за 2007/06 г. Условно страните могат да се обособят в няколко групи. Първата група е с най-добри показатели – Гърция, Кипър и Словения. Те са най-близо до средното равнище в ЕС.

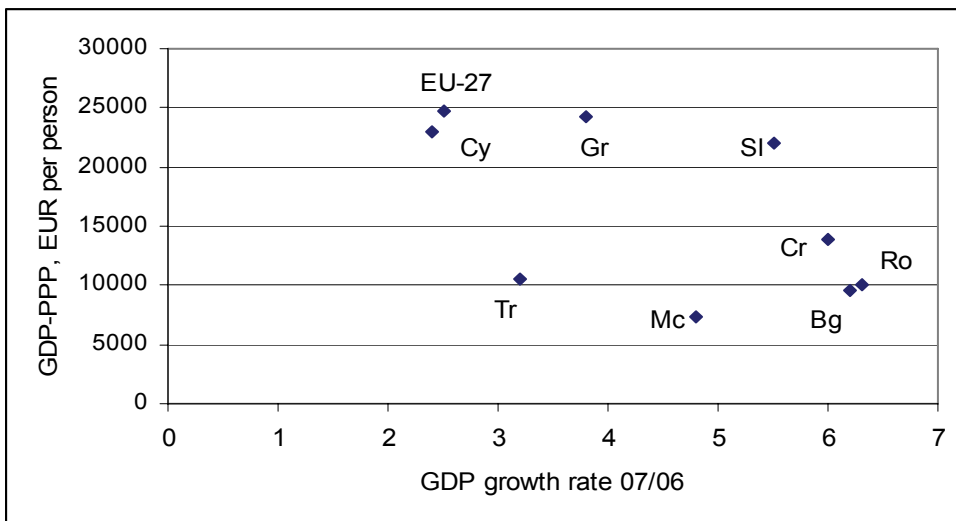
Втората група обхваща България, Румъния – най-новите страни-членки на ЕС, както и част от страните от Западните Балкани – Хърватска, Босна и Херцеговина, Сърбия и Албания. Това са страните, които са изтеглени най-вдясно на графиката, т.е. те са с най-висок растеж сред останалите.

В най-лоша позиция са страните от третата група – Турция и Македония. Първата изостава по своя темп на растежа, а втората – по равнище на БВП.

Фиг. 3. БВП на едно лице (2007 г.) и средногодишен темп на растеж на БВП на едно лице на Балканите за 2007/06 г.

На фиг. 4 е представена комбинирана графика на паритетния БВП на едно лице през 2007 г. съвместно със средния темп на растежа на БВП за 2007/06 г.

Фиг. 4. Паритетен БВП на едно лице и средногодишен темп на растеж на БВП на едно лице на Балканите.

Тук групирането не е така ясно очертано, както на горната графика. Все пак България и Румъния остават достатъчно близо една до друга, макар северната ни съседка да ни изпреварва все по-осезаемо. Освен това поради липса на достатъчно данни отпадат

другите страни от Западните Балкани – Сърбия, Босна и Херцеговина, Албания.

От горната графика се установява, че съществува сериозен дисбаланс между номиналния и паритетния брутен вътрешен продукт на човек от населението. Причините за това се крият

в относително различните равнища на цените в страните на Балканите. Паритетният БВП на човек от населението е по-висок от номиналния обем. Страните достигнали най-високо равнище са Гърция – 98%, Кипър – 93% и Словения – 89% от средното равнище за ЕС-27. След тях е Хърватска с 56%. При останалите две страни-членки на ЕС – Румъния и България, с равнища съответно 41% и 38% от средното за ЕС-27, като абсолютната разлика между тях става все по-голяма. Тази разлика се дължи на по-високия темп на нарастване на реалния БВП в Румъния през последните години от наблюдавания период. Страната с най-ниско равнище по този показател е Македония – 29%. За останалите страни от Балканите липсва информация по разглеждания показател.

Съотношението паритетен БВП на човек/номинален БВП на човек от населението е индикатор в голяма степен за това, колко по-ниски са равнищата на цените в страните на Балканите спрямо тези в ЕС-27. При сравняването на горните показатели за 2007 г. се установява, че най-съществено е отклонението в Македония, България и Румъния. В тези страни отклонението е съответно 2,7, 2,5 и 1,8 пъти, което говори за пъти по-ниски равнища на цените в тези страни. Логично е Гърция и Кипър да бъдат най-плътно до средното равнище на цените в ЕС-27. Те имат незначително отклонение – 1,19 и 1,16. Веднага след тях се нарежда Словения – с 1,33. Отклонението в Хърватска и Турция е еднакво - 1,62.

Тук за целите на сравнителния анализ се използва и индексът на човешко развитие, съдържащ се в Доклада за развитие на човека за 2006 г. на Програмата на ООН. По този показател България е на 54-то място от 177 страни със стойност на ИРЧ от 0,816 и изпреварва Румъния, която е на 60-то място. През последните години станата ни се изкачва с по едно място в класацията по този индекс и по

отношение на ранга през 2002 г. (62-ро място) тя напредва значително и е в групата на държавите с висока степен на човешко развитие. И през 2007 година тази тенденция на предвиждане напред продължава и станата ни е с ранг 53, докато Румъния остава на достигнатото през предходната година ниво. Първите места в класацията за 2006 г. заемат Норвегия, Исландия, Австралия, Ирландия и Швеция. Забележимо е мястото и на някои от новите страни-членки на Европейския съюз – Словения - 27-мо място, Кипър – 29-то, Чехия – 30-то, Унгария - 35-то. Що се отнася до страни, съседни на България, които не са членки на ЕС, Турция е най-отдалечената от България по индекс на човешко развитие с ранг 92 място, а Македония – с ранг 66 място. За Сърбия липсват данни по този показател. Независимо от непълнотата на информацията, определено може да се каже, че по показателя индекс на човешко развитие страните от Балканите много бавно се приближават една до друга. Поради това през програмния период на ЕС до 2013 г. няма да настъпят съществени изменения в разликата между ранговете на страните от Балканите и тези на старите страни членки на ЕС. Използването на показателя Индекс за човешко развитие за сравняване на тенденциите на сближаване на страните от Балканите според нас е уместно, тъй като един от неговите компоненти – жизненият стандарт съдържа в себе си фактора брутен вътрешен продукт на човек от населението, коригиран с инфлацията – т. е. реалния доход.

II

Тъй като нивото на БВП на човек от населението зависи в голяма степен от равнището на заетост, безработица и инфлация, на фиг. 3 е показана връзката между инфлация и безработица на Балканите за периода 1999 – 2006 г. Потвърждава се кривата на Филипс за

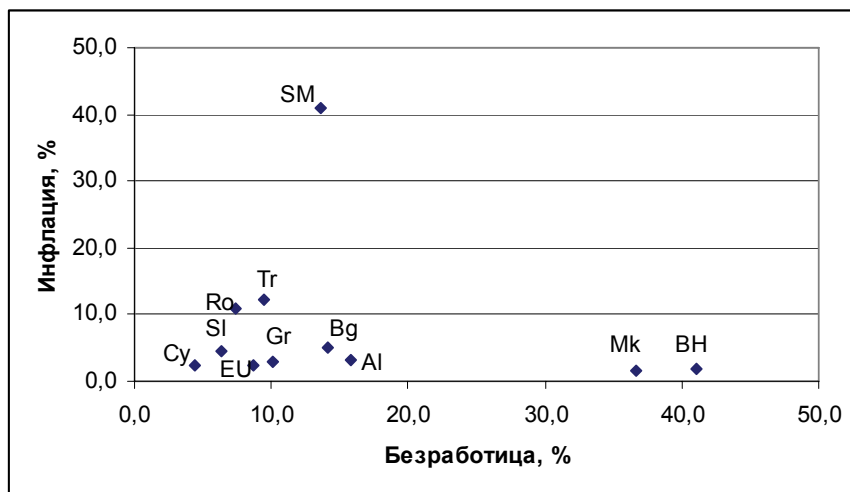
взаимовръзката инфлация-безработица. В страни като Македония, Босна и Херцеговина, Албания, Гърция и България и средно за ЕС-27 на високите равнища на безработица съответстват ниски равнища на инфлация. Най-ясно изразена е тази взаимовръзка в Босна и Херцеговина, Македония и Албания, където достигнатото средно равнище на безработица в краткосрочен план 1999-2006 г. е съответно 23,69, 21,59 и 5,14 пъти по високо от средното равнище на инфлация. Страни като Словения и Кипър са поддържали ниско равнище на безработица и ниски равнища на инфлация. При тези страни средногодишната безработица е по-висока от средногодишната инфлация съответно 1,39 и 1,83 пъти. За България това съотношение е 2,82 и е по-ниско от средното на ЕС-27, където то има значение 3,58. Близка до тази средна стойност на ЕС-27 е Гърция с коефициент 3,52. Именно в резултат на ниското равнище на инфлация Кипър и Гърция, както вече беше отбелязано, са постигнали най-високо приближение на паритетния среден БВП на човек от

населението до номиналния БВП. Останалите страни от Балканите – Сърбия и Черна гора, Турция и Румъния, които са с висок процент на инфлация през изследвания период, са поддържали сравнително високо средногодишно равнище на безработица. Например Сърбия и Черна гора има 3 пъти по-висока инфлация, отколкото е средното равнище на безработица. Това е свидетелство, че провежданата икономическа политика по управление на търсенето е предизвиквала растеж на инфлацията, без да се постига чувствително съкращаване на безработицата. По друг начин стои разглежданата взаимовръзка в Румъния и Турция. Средногодишната инфлация в тези две страни е съответно 1,46 и 1,3 пъти по-висока от средногодишното равнище на безработица. Постигнатото намаляване на безработицата е довело в тези две страни до приближаване средните стойности за номиналния и паритетния БВП на човек от населението към 2006 г. Тук паритетния среден БВП на човек е съответно 1,95 и 1,57 пъти по-висок от номиналния.

Таблица 2. Средногодишна инфлация и безработица на Балканите 1999 – 2006 г.

	Безработица	Спрямо ЕС-27	Инфлация	Спрямо ЕС-27
EU-27	8,6	1	2,4	1
Bg	14,1	1,64	5,0	2,08
Gr	10,2	1,19	2,9	1,21
Cyprus	4,4	0,51	2,4	1
Ro	7,4	0,86	10,8	4,5
Sl	6,4	0,74	4,6	1,92
Tr	9,4	1,09	12,2	5,08
Mk	36,7	4,27	1,7	0,71

Източник: EUROSTAT

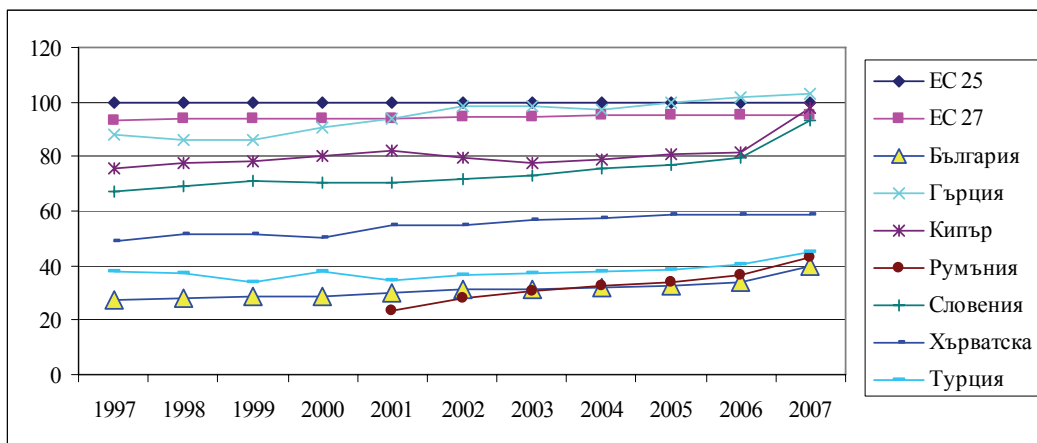
Фиг. 5. Инфлация и безработица на Балканите 1999 – 2006 г.

Повишаването на равнището на заетост в страните ЕС-27 за периода 1999-2006 г. по данни на EUROSTAT е сравнително стабилно, като се изключат 2002, 2003 и 2004 г. През 2002 г. растежът е негативен - -0,3% и постепенно през 2006 г. се достига равнището от 2000 г. Гърция е сред страните на Балканите, в които няма ясно изразена тенденция на развитие на заетостта. Колебанията по този показател са съществени, независимо че през 2006 г. тук равнището на заетост е близко до средното за ЕС-25. Правят впечатление значителните колебания в равнището на заетост в Румъния. Само през 2000, 2004 и 2006 г. тук е отбелязан положителен растеж в заетостта като през последната година той е 2,8% и най-високият сред страните от Балканите. В България този показател възлиза на 2,4%. България е една от страните, в които след 2001 година се стабилизира растежа на заетостта на работната сила¹, докато в Турция през същия период се наблюдава нестабилност в изменението на

равнището на заетост. Същият извод може да се направи и за Хърватска.

Сред съществените фактори, които влияят върху размера на БВП на човек от населението е производителността на заетата работна сила. Този показател по данни на EUROSTAT се наблюдава спрямо достигнатото средно равнище в страните от ЕС-25. За периода 1999-2007 г. производителността на труда в ЕС-27, измерена чрез БВП по паритетна покупателна способност на заето лице, макар и незначително, но непрекъснато нараства, за да достигне през 2007 г. 95,1% при 93,6% през 1999 г. от средното за ЕС-25. Аналогична е ситуацията в България. Тук от 28,9% през 1999 г. тя достига почти 40% през 2007 г. С 3,1 процентни пункта тя е по-висока в Румъния през 2007 г. В Турция по прогнозни данни производителността на труда в края на разглеждания период представлява 45,2% от средното за ЕС-25, докато в Хърватска тя е 58,9%. Най-високо равнище по този показател са постигнали Гърция – 103% (прогнозни данни) и Кипър – 97,8%. За останалите страни от Балканите липсват данни по този показател, поради което те не са обект на сравнителния анализ.

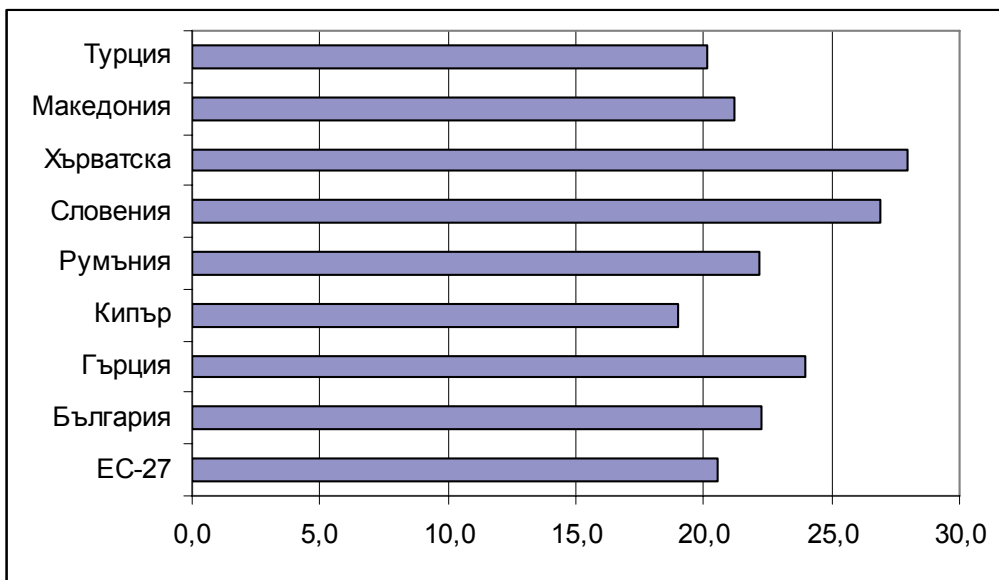
¹ Целевите нива, които България трябва да достигне до 2013 г. според НСПР по отношение на заетостта на активното население на възраст от 15 до 64 години са 64%, на безработицата за население на 15 и повече години – 7%.

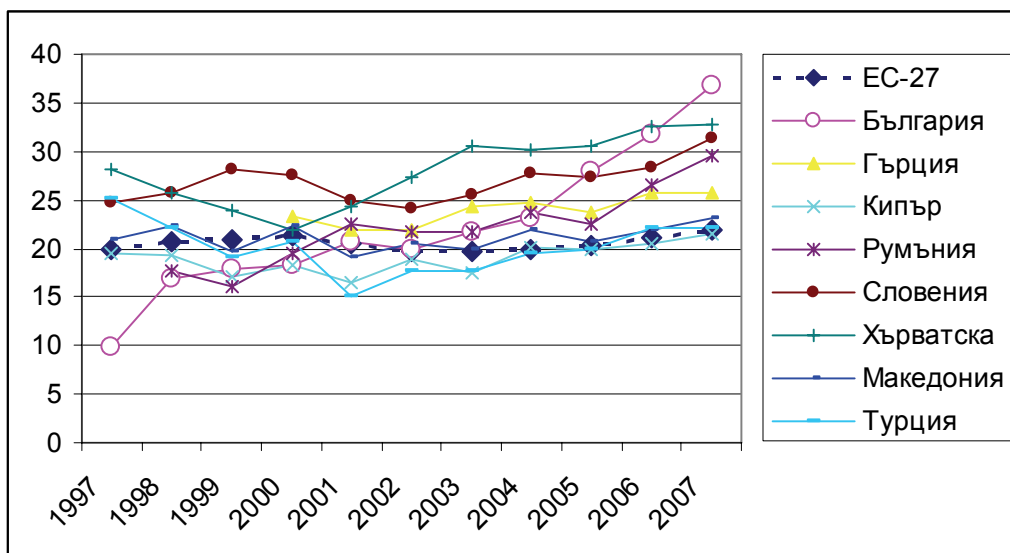
Фиг. 6. Производителност на заетата работна сила, измерена чрез БВП (ППС) на заето лице, в относителен дял спрямо ЕС 25.

Главният фактор за растеж са инвестициите. Това е и основният проблем на повечето страни на Балканите - недостатъчният размер на инвестициите в БВП. Тази тенденция е валидна особено за края на 90-те години, когато се наблюдава силна деформация в полза на потреблението за сметка на инвестициите. Ако приемем

за еталон средното равнище в ЕС, то в края на 90-те от всички балкански страни единствено Словения се характеризира с дял на потреблението под това в ЕС. Във всички останали, включително в Гърция нивото на потреблението варира от 82% в Турция, до 90% в Румъния, при средно равнище в ЕС – 78%.

Фиг. 7. Осреднен размер на показателя бруто капиталонакопаване в някои от балканските страни за периода 1997 – 2007 г., % от БВП

Фиг. 8. Динамика на показателя Бруто капиталобразуване в страните членки на Балканите през периода 1997 – 2007 г., % от БВП

Едва в началото на това столетие съотношенията се преобръщат. Така например България, която започва от ниво на показателя Бруто капиталобразуване - 9,9% през 1997 г. достига до 36,8% през 2007 г., като по този начин достига ниво от над 22% за последните 11 години – с 2 пункта повече отколкото в Европейския съюз. Огромното пренебрегване на инвестициите в първите години от прехода обаче затрудни възстановяването както в публичния, така и в частния сектор. Ето защо нивото на инвестициите си остава важно предизвикателство и за България, и за останалите страни от региона.

III

Очакванията, които се формират на база на проведеното от авторите изследване, са че през следващото десетилетие различията в икономическата и социалната област между Балканските страни ще се задълбочават още повече. От една страна това ще се дължи на разделянето на страни членки и такива, които не

членуват в ЕС. Последното ще се окаже от ключово значение за протичащите на Балканите процеси на асиметрично развитие главно поради амбициозната политика на кохезия, която се води в ЕС. В Четвъртия доклад за икономическо и социално сближаване, се визират такива цели като: намаляване на асиметриите в БВП на едно лице, в равнището на заетост, продуктивността, намаляване на безработицата, особено сред жените, създаване на конкурентна икономика, базирана на знанието, както и намаляване на териториалната концентрация на БВП на ЕС 27 в традиционното сърце на Европа.¹

Разработените и приети Национални стратегически референтни рамки на страните-членки на ЕС-27 от Балканите в съответствие с чл. 27 и 28 от Регламента на Съвета на ЕС, в който са съобразени общите разпоредби за Европейския фонд регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд ще съдействат за реализиране целите на

¹ Fourth Report on Economic and Social Cohesion, European Commission
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion4/index_en.htm

ЕС за икономическо и социално сближаване. Тези рамки са документи, в които се отразява ролята на структурните фондове през периода 2007-2013 г. в подкрепа на глобалната стратегия за развитие на съответните страни. Всяка Националната стратегия е съобразена със Стратегическите насоки на Общността на ЕС и допринася за постигането на техните цели. Матрично приоритетите на страни от Балканите са представени в табл.3.

Сравнителният анализ на тематичните приоритети на националните стратегически референтни рамки на балканските страни-членки на ЕС показва, че ключовите задачи на страните са доста близки по съдържание. И петте държави залагат на **развитие на базовата инфраструктура**, като в Гърция и Словения тя се разглежда като средство за повишаване на атрактивността и за осигуряване на растеж. Всички страни акцентират на **човешкия капитал** като най-важен за развитието на икономиката, като специално място се отделя на целите, свързани с Лисабонската стратегия. При някои страни (Гърция, Кипър, Словения) освен заетостта, като елемент на този приоритет се разглежда и социалното развитие. Петте балкански страни-членки се насочват към подкрепа на **предприемачеството и бизнес средата**, като в Словения приоритет са иновациите и технологичното развитие, а в България – и доброто управление на развитието на предприемачеството и

бизнес-средата. Две от страните имат специално изнесени приоритети за **административния капацитет** – Гърция и Румъния.

Балансираното териториално развитие е общ за всички страни приоритет. Най-добре е развит той в Гърция, където се дефинират три териториални приоритета - устойчиво градско развитие; развитие на извънградските територии и трансгранично, транснационално и интеррегионално коопериране.

Независимо от някои специфични моменти в дефинирането на основните тематични приоритети, Националните стратегически референтни рамки на Балканските страни членки на ЕС, образно казано, са обърнати с лице към проблемите на всяка от тези страни. Реализирането на визираните стратегически приоритети в голяма степен обаче ще зависи от административния капацитет на страните. Гърция като най-стара страна членка на ЕС независимо от натрупания административен капацитет и Румъния – като една от двете най-късно присъединили се страни – извеждат като стратегически приоритет изграждането на административен капацитет. Страните, които все още са извън ЕС, безсъмнено ще изостават по отношение изграждането на административен капацитет и това ще доведе в определена степен до разтваряне на ножицата на икономическите и социалните различия на Балканите.

Таблица 3. Матрица на тематичните приоритети на страните от Балканите, членки на ЕС

	България	Гърция	Кипър	Румъния	Словения
Базова инфраструктура	Подобряване на базисната инфраструктура	Атрактивност на Гърция и на региона като място за инвестиции, работа и живот	Околна среда, транспорт, енергийна инфраструктура	Развитие на базовата инфраструктура и достигане на европейски стандарти	Осигуряване на условия за растеж чрез подкрепа на устойчива мобилност, подобряване качеството на околната среда и осигуряване на подходяща инфраструктура
Човешки капитал	Повишаване качеството на човешкия капитал с акцент върху заетостта	Заетост и социална кохезия	Човешки ресурси, заетост и социална кохезия	Развитие и по-ефективно използване на румънския човешки капитал	Подобряване на гъвкавостта на трудовия пазар и гарантиране на сигурност на заетостта в частност чрез създаване на работни места и социално включване
Предприемачество, бизнес среда	Насърчаване на предприемачеството, благоприятна бизнес-среда и добро управление	Инвестиции в продуктивния/производствения сектор на икономиката	Засилване на продуктовата база на икономиката и подкрепа на предприятията	Нарастване на конкурентоспособността на румънската икономика	Подкрепа на предприемачеството, иновациите и технологичното развитие
Административен капацитет		Институционална околна среда		Създаване на ефективен административен капацитет	
Балансирано териториално развитие	Поддържане на балансирано териториално развитие	<u>3 териториални приоритета:</u> устойчиво градско развитие; развитие на извънградските територии и трансгранично, транснационално и интеррегионално коопериране	Развитие на устойчиви общности	Подкрепа на балансирано териториално развитие	Подкрепа на балансирано териториално развитие
Общество на знанието и иновации		Общество на знанието и иновациите	Общество на знанието и подкрепа на изследването и развитието и иновациите		Подобряване качеството на образователната система, тренинг и дейности по изследване и развитие

Нещо повече. Съществуват доказателства, че икономическият просперитет на ЕС е все по-малко географски концентриран. Традиционното икономическо сърце на

Европа¹ (областта между Лондон и Милано) допринася за съществено по-малък дял от общия БВП на обединена Европа през 2004 отколкото през 1995 г.,

¹ Централната ос на икономически растеж в Европа е известна още под наименованието „синият банан“.

като в същото време числеността на населението остава стабилна. Тенденцията се дължи на възникването на други оси на икономическия растеж – Мадрид-Барселона-Прованс-Северна Ирландия (известен като слънчевия пояс или златния банан) и Любек-Рощок-Будапеща (популярен като краставицата), както и Гданск-Познан-Вроцлав-Прага-Бърно-Братислава-Виена и Будапеща. Следователно може да се очаква, че на Балканите също ще възникнат нови центрове на растеж главно около столиците на страните членки – Атина, София, Букурещ, Любляна, които ще концентрират в себе си както производството, така и услугите в големи прилежащи на тези градове територии. За това ще способства реализацията на Териториалната програма на ЕС, в която е записано: "Градовете-региони и градовете от различен мащаб могат най-добре да обединят усилията си в сътрудничество с предприятията и със социалните и политически участници на европейско ниво. Ако успеят да изградят по новаторски начин мрежи за сътрудничество в полицентрична Европа, те ще създадат условия за използване на световната конкуренция за собственото си развитие."¹

Не без значение е големият потенциал на трансграничния обем на Балканите на стоки и услуги, на движение на хора и капитали, който обаче отново ще бъде по-интензивен между страните-членки, и далеч по-ограничен с териториите извън ЕС. През следващите години в резултат на развитието на трансграничното сътрудничество може да се очакват големи потоци на хора, стоки, капитали и

услуги между Гърция, България и Румъния. Основание за това дава обстоятелството, че между тези страни съществува синхронизиране на движението на хора, единство на митническата, данъчната и др. политики, както и наличие на грантови схеми за трансгранично сътрудничество по една от целите на структурните фондове – Европейско териториално сътрудничество.

Останалите страни на Балканите, които не са членки на ЕС, ако успеят да финализират преговорите за присъединяване към ЕС, ще имат всички шансове да наваксат изоставането в развитието си. От съществено значение е обстоятелството, че те биха тръгнали от значително по-висока стартова точка на икономическото си развитие (например Хърватска и Турция), отколкото България и Румъния. В най-неблагоприятна позиция остават страните от Западните Балкани, където нито икономическите, нито политическите реформи са достатъчно напреднали, за да се очаква скорошно присъединяване. В резултат на това регионалната икономическа и социална асиметрия между Албания, Македония, Босна и Херцеговина, Сърбия, Черна гора, от една страна, и страните членки на ЕС и кандидат членки не само че няма да намалява, а напротив ще се увеличава. Все пак остава надеждата, че напредъкът на съседните държави ще бъде разглеждан като добър пример, който да се следва, а не като повод за агресия и вражда. Това е единствената разумна алтернатива за тази част на Европа през 21 век.

¹ Териториална програма на Европейския съюз. Към по-конкурентоспособна и устойчива Европа с различни региони. Приета по повод на Неформалната среща на министрите на градоустройственото развитие и териториално сближаване на 24 и 25 май 2007 в тр. Лайпциг и съгласуваната Лайпцигска харта за устойчиви европейски градове.